

Presentation hållen på Migrationsdagen (Hilton Slussen, Stockholm), 5 oktober 2016

Radikala högerpartier, som är den beteckning jag använder i min forskning, förenas av sin etniska nationalism. Det övergripande politiska målet för dessa partier är att värna nationens majoritetskultur och att i möjligaste mån se till att hålla nationen så etniskt homogen som möjligt. Av den etniska nationalismen följer naturligt en exkluderande syn på invandrare och – i varierande grad – på andra etniska minoriteter. Invandrings- och flyktingfrågan har kraftigt dominerat de radikala högerpartiernas politiska budskap, i synnerhet i Västeuropa men de senaste åren i ökad utsträckning även i Östeuropa. Det är också flykting- och invandringsfrågan som i första hand har lockat väljare till dessa partier: det mest utmärkande draget hos de radikala högerpartiernas väljare är att de vill begränsa invandringen till sitt land. Om man tittar mer specifikt på vad i de radikala högerpartiernas budskap som lockar väljare, vilket jag har gjort, ser man att kopplingen mellan invandring och kriminalitet och annan typ av social oro har spelat en särskilt betydande roll. Utöver det bör även uppmärksammas att det främst är invandrare från muslimska länder i Mellanöstern och Afrika som pekats ut som problematiska och ovälkomna av de radikala högerpartierna, även om man har önskat exkludera också andra grupper. Radikalhögerens ofta islamofobiska budskap fann utökad resonans efter 11 september 2001 och även i samband med de återkommande islamistiska terroråd som drabbat olika europeiska länder sedan dess.

De radikala högerpartierna benämns ofta som populistpartier (som vi bland annat har hört av tidigare talare i denna panel). Jag är av olika anledningar kritisk till detta. Som jag nämnde tidigare är det den etniska nationalismen, och inte en populistisk ideologi, som i första hand definierar dessa partier. Och det är även den etniska nationalismen som i stor utsträckning styr de radikala högerpartiernas populistiska budskap: dessa partiernas anti-elitistiska budskap – riktad mot den så kallade PK-eliten – emanerar i första hand ur föreställningen om att en elit bestående av etablerade partier, media och intellektuella, har förrått sitt land genom att omfamna multikulturella och internationalistiska idéer – eller, i varierande grad, för att ha sålt ut sitt lands suveränitet till EU. Detta speglas även på väljarnivån, där man överlag har kunnat se att politikermisnöje eller -misstro har varit mindre viktiga faktorer än attityder gentemot invandring för att förklara varför väljare röstar på dessa partier. Däremot har vi kunnat observera så kallade interaktionseffekter, där det bland de väljare som har negativa attityder till invandring i första hand är dem med lågt politikerförtroende som röstar på radikalhöger.

Hur kan man då förklara de radikala högerpartiernas framväxt? Eftersom jag endast har några få minuter till mitt förfogande, kommer jag inte att kunna ge ett uttömmande svar på denna komplexa fråga utan väljer att fokusera på vad jag ser som en av de viktigaste delarna av en sådan förklaring. Under en stor del av efterkrigstiden dominerades partipolitiken i många Västeuropeiska länder av en konflikt mellan olika socioekonomiska ståndpunkter. Denna konfliktdimension, som spänner mellan socioekonomisk höger och vänster, rör frågor som skatter, fördelning, jobb och hur mycket staten skall finansiera och producera av människors välfärd. Så länge sådana socioekonomiska frågor dominerar politiken har de radikala högerpartierna svårt att nå väljarmässiga framgångar. För att de skall nå fram till väljarna krävs att den socioekonomiska konfliktdimensionen blir mindre framträdande på bekostnad av den alternativa, sociokulturella konfliktdimensionen, som inbegriper frågor rörande kultur, värderingar och identitet. När sådana frågor blir mer framträdande i det politiska samtalet – och hamnar högre upp i väljarna preferensordning – ökar de radikala högerpartiernas möjlighet att mobilisera väljare. Vad vi har sett de senaste decennierna är just en process där den socioekonomiska konfliktdimensionen har minskat i betydelse, samtidigt som den sociokulturella dimensionen har blivit alltmer framträdande. Vad beror då denna utveckling på? En anledning är, tror jag, att utrymmet för en självständig nationell ekonomisk politik har minskat, till följd av internationellt fastslagna stabilitets- och inflationsmål, inrättandet av självständiga riksbanker, och en allmän globalisering av ekonomin. Detta har bidragit till en ökad konvergens mellan de etablerade partierna gällande den socioekonomiska politiken, och denna konvergens har – i varierande grad – förstärkts av en väljarstrategisk rörelse mot mitten av framför allt socialdemokratiska partier. I takt med att åsiktsskillnaderna har minskat, har det blivit svårare att entusiasmera väljare och, inte minst, media, vilket sammantaget har bidragit till en partiell avpolitisering av den socioekonomiska dimensionen. I stället har sociokulturella frågor – frågor som ofta är polariserande till sin natur, och som lätt skapar konflikt – blivit alltmer framträdande. Det bör understrykas att det inte endast är förespråkare för en mer exkluderande, auktoritär eller konservativ syn på kultur, värderingar och identitet, som har bidragit till den ökade politiseringen av den sociokulturella konfliktdimensionen – utan även de som intar motsatta ståndpunkter, och som har kampanjat för ökad mångkulturalism eller en mer liberal inställning till frågor rörande värderingar och identitet. I viss bemärkelse kan framväxten av de högerradikala partierna ses som en fördröjd reaktion på den emancipatoriska politik som har sin upprinnelse i 60- och 70-talens proteströrelser och som radikalhögern nu manar till kulturkamp emot.

Jag vill avslutningsvis säga några ord om de underliggande sociologiska processer som har underlättat framväxten av de radikala högerpartierna. Även om dessa partier har lyckats vinna väljare i alla grupper och segment av befolkningen finns det tydliga mönster, som tenderar att återkomma i de flesta länder. Manliga väljare och väljare tillhörande arbetarklassen tenderar att vara överrepresenterade, medan högutbildade väljare är kraftigt underrepresenterade. En vanlig förklaring inom forskningen är att det i hög utsträckning är från globaliseringens förlorare som de radikala högerpartiernas väljarstöd kommer; väljare som missgynnas av den ökande betydelsen av rörlighet, flexibilitet och kulturellt kapital, och som upplever att allt de ser som fast och beständigt förflyktigas. Eftersom de strukturer och ekonomiska makroprocesser som ligger bakom dessa förändringar är abstrakta och ibland svårgreppbara, kan missnöjet och frustrationen komma att kanaliseras till de konkreta och mer visuellt tydliga förändringar som representeras av ökad invandring. En relaterad process är den strukturomvandling som har decimerat arbetarklassens storlek och slagit sönder traditionella arbetarmiljöer. Tillsammans med en tilltagande individualisering har det försvårat arbetarrörelsens möjlighet till politisk socialisering, och därigenom bidragit till försvagad klassidentitet. Detta är ytterligare en orsak till den socioekonomiska konfliktdimensionens försvagning – och därigenom till de högerradikala partiernas framväxt.

Jens Rydgren

Sociologiska institutionen

Stockholms universitet

Jens.rydgren@sociology.su.se